

CRVENI POMERAJ

– odlomak –

Ovaj glavni ulaz je poput opljačkane grobnice.

Kô kosturnica, koja je preživela najezdu i pljačku sa sporednih vrata istorije u vreme koje je sada i samo deo legendi.

Ponekad neki sličići lavirintu, koji nas odvodi u dublje slojeve sećanja na ledeno doba.

Dvojaka ekspozicija omogućava da se otkrije prividna, halucinantna priroda poslednjeg.

On se u slojevima odvaja od mrežnjače poput trošne, ofucane žbuke ispod koje se pokazuju novi geološki slojevi.

Njegovim tragom, u nestalnoj patini rastočenih obrisa, koji ne stižu, koji nisu sposobni da se slože u lik, pogled pada na stigmatе prosijale prozirnosti, skoro praznine.

Tako vreme stvara mrtvu petlju.

I skupa sa sporim pronicanjem njegove guste i lepljive supstance u zenicu, istorija se poklapa sa vlastitim počelom: nasiljem.

Tačka kristalizacije.

Mesijansko hlađenje razvoja događaja.

Razobličenje je tu jednako povratku vida.

Blistavi magnezijum brazgotine, što zašiva njegove unakažene komade.

Eho koji se odvojio od vlažne stihije glasa i luta u stajaćoj vodi amnezije. Relikti masovne eksproprijacije.

Ubrzo će ovakvi ulazi imati sasvim drugačiji izgled.

Teskoba će izaći iz mode (već jeste).

Svedoci smo poslednjih odblesaka istorijske istine, njenih ruševina. Kontinuum istorije mora biti dignut u vazduh.

Kada G. prelazi na engleski jezik kao da se raslojava, kao slika u prevodu, kao da se rastače njen vlastiti lik sa kojim se, izgleda, orodila.

Govor se menja, postaje nedostupan, štur; u njemu se budi zapovedni prizvuk nemira, snage što privlače i odbijaju, snage što izbacuju u nekakav vakuum.

On kao da apstrahuje se i sa te distance savladava sebe.

Usta zgrčena u samodovoljnom pleonazmu.

Zatvorena kod nepristupačnog idioma.

Zapečaćena latinicom.

Zatvorenost što se pretvara u neizmernu otuđenost opija kao što neke opija minijturni mladež ili ožiljak na lopatici.

Ili blaga asimetrija crta.

Ja fetišiziram glas.

Njegovo stablo ponire korenjem udno, u pučinu grla, vrtlog probave, štalu stomaka, u vavilonske jasle bluda, u koje se tako bezbrižno tone.

Uz to se sve više i više poredim sa njim.

Očaravajuća bliskost.

Just say it.

Ona mi pruža zadovoljstvo jezikom, koji ne uspevam da dosegnem, osećajući kako se pretvaram u stranca za samog sebe.

Prevedi.

Sve češće mi to zadovoljstvo pričinjava bol.

(what a horrifying dream... and yes, very kafkaian. it seems to me to have so much to do with the power of language – you pronounce yourself guilty, you are pronounced to be arrested – your confinement is in word only – you can leave but you choose to stay. the source of your guilt (hashish) is simultaneously symbolic oh home (the keys). you want to write a novel but remember that you are in russia – you can escape to new york, but you lack the "keys" to get in. and so you live below ground, in a small civilization, a sub(way) culture – where life with its movements and celebrations goes on.

strange, but not so strange...)

Telefonska govornica. Zovem G.

Nekoliko puta zaredom mešam devetku i šesticu, napokon dobijam.

Kod kuće sam, zovi kasnije.

Za pola sata kod „Vostanjija“.

Peške po vrelom Nevskom.

Kod Kazanske saborne crkve na trolejbus.

Silazim kod Puškinske.

Dok sedim na stepeništu i čitam stari broj HŽ (od onih, što mi je napokon vratio Denis) u kome je članak Bretona o Trockom, dva puta su mi prišli i ponudili da kupim travu, a je-danput su me ošacovale prostitutke.

Treba li nešto?

Kroz zube, u hodu, momentalno se usmeravajući ka sledećem klijentu.

Jedna je punija, ružnjikava, podnadulog lica sa istaknutim jagodicama, u haljini na bretele sa otvorenim leđima i nakaznim belim cipelama sa platformom; druga – zgodna, u uskim farmericama i majici sa bretelama, ukrštenim na njenim leđima.

Ogromne bordo usne one prve; i lepe zle oči ove druge.

Poslednji „u redu“ pokazuje neku vrstu zainteresovanosti.

One se zaustavljaju i počinje trgovina; odlaze iza trafike, o nečemu zabrinuto raspravljaju, zatim se vraćaju do njega. U tom trenutku krajičkom oka vidim kako se približava G.

Dok pijemo espresso sa sladoledom u „Slatkoješki“ pitam je koliko je ozbiljna njena veza sa K. (Dve njene fotografije iz albuma zajedno sa gradskim pejzažima i mojim portretima koje sam napravio prošli put i zbog kojih sam u hotelu izgovorio gomilu gluposti.)

Čime se on bavi?

Muzičar, za novac piše ženske romane pod pseudonimom.

Posle pauze: upoznali smo se na prezentaciji Boulsa.

(Vadim cigarete, pred očima su mi njene dve fotografije; da bih ih zaboravio, treba da pišem o njima, a da bih ih se setio, moram da budem sa G.)

I ona uzima cigaretu i pali je.

On je dobar.

Da, slažem se ja.

(A fotografiju je nemoguće uništiti, nemoguće ju je i pocepati; to je višeglava hidra sa imenom koje je rođeno u znaku Saturna B., kratkovidog Jevreja-astmatičara što je ejakulirao u pećini na Kapriju na dlan Asje Lacis.)

He is homosexual, isn't he?

(Otresu pepeo.)

On je pomogao meni. I ja sam pomogla njemu.

(Ispušta dim.)

I think, you understand.

Svidrigajlov odlazi u Ameriku.

O tom njegovom „odlasku“ sam imao izlaganje 1994. godine na univerzitetu u Ajovi.

Posle izlaganja, jedan čileanski pisac

sa španskom bradicom koja je tek ulazila u modu,

zamolio me je da mu napišem prezime Svidrigajlova latinicom.

Čitao je „Zločin i kaznu“, ali se ne seća da tamo postoji takav lik.

Ej, vi, Svidrigaylove.

Šta vi mislite o zadovoljstvu?

To je ono, što svako sam u sebi zamisli.

A o bolu?

Bol je nešto što se razlikuje od zadovoljstva, ali ne toliko da bi bio njegova suprotnost.

U nekim slučajevima se javlja zadovoljstvo posle određenog ritmičkog smenjivanja bolnih oseta.

Hoćete li da letite u vazdušnom balonu sa Bergom?

Možda.

Bojite li se smrti?

Kada fotografišem sebe na železničkim stanicama ili po aerodromima, uvek bacam ili pocepam fotografije na sitne komade, koje onda dozvoljavam sebi da bacim kroz prozor, ako je to voz, ili da ostavim u pepeljari ili časopisu, ako je avion u pitanju.

(Pauza.)

Strah od smrti lišen je vlastitog sadržaja, on je analogan strahu od kastracije.

.....

Da li je G. bila na tom izlaganju? Ne sećam se.

U svakom slučaju, ona je uradila korekturu teksta, i ne samo to, nego ga je prepisala načisto. Bio sam dovoljno bestidan da to učinim njenim rukama (rukom).

Čaplja, muzej Bloka, Kopča.

Ali prethodno beskonačni pregovori telefonom.

V. posle amfetamina pada u san.

Čaplja se sprema, čak, izgleda, izlazi napolje, ali u poslednjem trenutku se ipak vrati.

Iz trećeg puta je Kiril ipak nagovori.

„Određenje broja Bloka”.

Ekскурziju vodi ostarela dama u svetlim pantalonama i tirkiznoj bluzi. Govori tiho, kao u crkvi. U spavaćoj sobi, oborenih očiju i sa dugom pauzom, izjavljuje da je o odnosima Bloka sa Ljubovju Mendeljejevom „napisano mnogo gluposti”.

Ružičasti svetovi tapeta.

Ruža i krst.

U prozoru – brodogradilište.

Kiril ne može da izdrži i spušta se dole.

(Godine '81. (muzej se tek otvorio) vodič je takođe bio u nečemu tirkiznom, mislim, u strukiranoj haljini. Ali je bila mnogo mlađa i viša: nebesko stvorenje, sa kožom kroz koju se nazirala krv u venama.)

Na ulici je ponovo oslepeo sunce.

One kao da se ovde zavetuju na čednost.

Na još višem stupnju posvećenja kod nekih prestaje menstruacija. Tek posle toga mogu zaista da služe. Postepeno ih uče da levitiraju. Zatvorenih očiju ulaze u tamne hramove njegove duše. Ukupno ima dvanaest stupnjeva. Na desetom već umeju da zaustave disanje i dobijaju ime – Sofija. Na jedanaestom dolazi on i pije im krv.

Ne, u stvari, one mu vrše transfuziju.

I nema mamurluka.

Andrej Beli priča da se Blok vraćao sa Ostrva i povraćao po celom hodniku, što je, naravno, strašno smetalo Belom da izjavi svoju naklonost Ljubavi Dmitrijevnoj. U nečemu saosećam sa njim. Zaista, taman si počeo da izjavljuješ ljubav, kad ono Blok sa Ostrva – strašno...

A na dvanaestom?

Šta je na dvanaestom?

Stepenici. Posle transfuzije krvi.

Odlazi peške u Šuvalovo.

Zašto u Šuvalovo?

Zbog toga što se tamo izuzetno jako oseća tajanstvena vulgarnost sveta koju je on tako voleo.

Voleo?

Otprilike isto kao i francusku štiklu. Neizostavno tanku.

Muzeji uvek podsećaju na kosturnice.

Od čega je umro?

Od nervnog rastrojstva.

Jadan.

Kasnije, u malom kafiću u Ulici Galernaja, srećemo se sa Andrejem Kljukanovim, koji čita „Pod nebeskim pokrovom”.

San uoči dolaska G.

Na aerodromu dočekujem A., idemo u grad.

Bezbriznost što se graniči sa ludilom.

Posle kao da smo na klupi pored jezerceta ili u nekoj uvalici u parku i u isto vreme kao da smo na malom skveru na uglu Dostojevске i Razježje. Levo je A., desno je Vasja Kondratjev u crnoj jakni, pantalonama i cipelama, a iza njega je još neko. A Vasja neprestano pada napred, „kljuca“, presavija se napola, kao dečak od gume i mi moramo da ga naslanjamo na klupu kao da je pijan ili kao da spava.

Nejasno je kako smo uopšte *došli sa njim* tu.

Zatiljak mi oseća ulicu koja se nalazi nedaleko, i koju od nas razdvaja samo šikara (potpuno fantastična): ne može se tako dugo, treba nešto raditi (u smislu, raditi sa telom).

U nekom trenutku primećujem da se u daljini nazire zid. Malo pomalo se sve jasnije ocrtava, kao da se približava neumitna stvarnost. To je zid telefonske centrale. Odjednom mesto postaje poznato (do tada smo bili „nigde“).

Kao da se objektiv, kroz koji gledam, izoštrio.

Ne osećam užas, jednostavno V. treba povremeno „uspraviti“.

A sada A.

Kao i uvek, njena pojava predstavlja neizdrživu sreću. Mislio sam (svi smo mislili) da si umrla, a ti si, dakle, samo bila odsutna? Tako dugo. Zašto? Bilo je neophodno. Ali sve to je bez reči, samo pogledom.

Naslađivanje pogledom.

Kao da je u samom dodiru skrivena prepreka.

I opet, kao da je moj san iskoristio moje saznanje u svoje svrhe, jer ja znam da se ne sme – dodirnuti.

U rukama su mi dva mrtvaka.

Želim li da A. vaskrsne?

Ako bi se sudilo prema tome koliko mi se često javlja, onda apsolutno da.

Dakle, želim čudo?

Ludilo.

Ali to ludilo, to čudo ima svoj „prototip“.

Noćni poziv A. iz Amerike.

„Ništa drugo ne preostaje osim želje organizma da umre na svoj način. I ne delimično na svoj, a delimično na tuđ način: samo na svoj.“

Nisam imao snage da ovu misao izreknem naglas.

(Na trenutak mi se učinilo da sam je dotakao.)

2002 – 2003.

PROTOKOL O NEGATIVNOJ POETICI

(Govor na dodeli nagrade „Andrej Beli“)

Dragi prijatelji,

Zahvalan sam odboru za dodelu nagrade „Andrej Beli“ zbog njegove riskantne odluke da u nominaciji „Poezija“ izdvoji knjigu koja je po svojoj intenciji antipoetska. Ili, preciznije rečeno, knjigu koja kreće u potragu za poetskim – za njegovim elementarnim česticama, sintagmama, kvantovima, ili ako vam je draže – ulazi u teritoriju koja se od pamtiveka smatra antipoetskom. Lingvistika, psihoanaliza, politička ekonomija i druge discipline se u *Crvenom pomeraju* pojavljuju kao represivni diskurzivni režim koji ne ostavlja prostor za tradicionalni lirizam, istiskujući ga na marginu proširenog univerzuma kulturnih smislova, odnosno istiskujući ga u oblast arhaične, predindustrijske proizvodnje. Ali se istovremeno ovaj novi režim kolonizuje i podriva iznutra, te postaje bojište za novog lirskog subjekta. To je refleksivni subjekt, koji sebe prikuplja u činu raspršivanja, prožet je tuđim glasovima i potpuno je svestan toga, jer i u njemu, kao i u tim tuđim glasovima, „podjednako jasno pevaju ideje, naučni sistemi, teorije države, kao što su u njegovim prethodnicima pevali slavuji i ruže“. Takva je moja – verovatno, nastrana – metoda, da na neki svoj način očuvam vernost pesnicima koje volim, onima koji su brisali granice među različitim oblastima znanja i neustrašivo ih prelazili.

Još jedan veoma važan motiv *Crvenog pomeraja* jeste kritika potrošačkog fetišizma, manifestovanog i u kategoriji estetike, kada se delo u savremenim uslovima predusretljivo kamuflira u robu. Upravo zato se rađa i otpor prema delu, otpor prema umetnosti kao iskušenju da se postane takav zajedno sa drugim fetišima kulturne industrije. Težio sam da ogolim poetski iskaz kao postupak, kao tehniku sekularizovanog obreda, kome je cilj sugestija, uticaj, hvatanje slušalačke auditorije u kaznene stege pseudokatarze, poniranje u iluziju. A upravo nju i treba obustaviti, sve do implozije same pesničke materije, i to njenim sredstvima, radi nje same. Ostaviti je da zjapi u svojoj neutelovljenosti, neizrecivosti. Otkud ova potreba, ovaj imperativ?

Njegovo je poreklo dvojako. Sa jedne strane, vodio sam se mišlju jednog filozofa: „Smrt... jeste nešto najstrašnije, i da bi se zaustavilo mrtvo potrebna je ogromna snaga. Nejaka lepota prezire razum, jer on od nje zahteva ono za šta lepota nije sposobna. Ali život duha nije onaj koji se boji smrti i pokušava samo da se sačuva od raspadanja, već onaj koji je podnosi i u njoj se očuva. Duh doseže svoju istinu, osvajajući sebe u apsolutnoj rastrgnutosti.“ Podnošenje koje je Hegel ovde pomenuo, zajedno sa negativnošću, predstavlja raspadanje umetnosti kao lepe forme; bilo nam je istorijski dosuđeno da budemo deo tog toka i da u njemu postojimo.

Sa druge strane, negativna poetika, poetika „apsolutne rastrzanosti“, koju i ja primenjujem u *Crvenom pomeraju*, ima koren u onom varvarstvu u liku kulture na koje nas je upozoravao Adorno. Ovo upozorenje se čulo i o njemu se ozbiljno raspravljalo, sa malobrojn timer izuzecima, samo zapadno od poljske varošice čije je ime postalo sinonim vlastite katastrofe. Zbog toga bih ovde hteo da se pozovem na Aleksandra Goldštajna, koji se u svojoj poslednjoj knjizi *Mirna polja* vraća iskustvu Varlaama Šalamova i Bertolda Brehta.

(Ovo pozivanje mi se čini još umesnijim zbog toga što je pre nekoliko godina jedan drugi dobitnik nagrade „Andrej Beli”, Jurij Lejderman, spojio naša imena u nekom zagonetnom odeljku pod nazivom „Saša Skidan i Saša Goldštajn prevode kinesku poeziju”).¹ O Brehtu je Goldštajn rekao sledeće: „Breht je unapred shvatio: sve dok kultura koja je neprijateljski nastrojena prema fašizmu, ne izbije iz njegovih ruku patos, fašizam će se, u svojim umetničkim oblicima, neprestano vraćati uz pompu. (...) To je pacolovac koji ledi, baca u trans ili razulareno ludilo, njegova tehnika je ekstatička začaranost, on zanosi i očarava, u isto vreme uništavajući.” Rušilački patos je, dakle, povezan sa čarima, sa teološkim lukavstvima robe, koja je konstituisana u ravni dela kao hipnotišući, lep, estetski lik. I o Šalamovu, čije logoraško iskustvo ne podleže nikakvoj estetizaciji, nikakvom ukidanju u uzvišenom doživljavanju (sintezi) ili zaceljivanju: „Ako je književnost besplodna, onda treba da potraži živu dušu izvan ustajale pristojnosti, tamo gde će se, trezveno prihvativši svoj nedostatak, uhvatiti u koštac sa onim sa čime ne izlazi na kraj, i bez gordosti, ali i ne stideći se slabosti, iz iste te slabosti pocrpsti dostojanstvo i izraziti se kao nedostatna književnost, neuspela.”

Katastrofalna poetika, koja odgovara pokušaju da se zaustavi najstrašnije, pa makar i po cenu vlastite rastrzanosti, svesno prekida komunikaciju, ali ne zbog gordosti, već zbog slabosti i stida i – treba li isticati – zato što teži da uspostavi novu komunikaciju, koja će da odgovori i da podrži upravo taj maksimalno slab poziv. Piše se u odsustvu poziva, ali radi njegovog zadobijanja. Narodu se obraćaju u odsustvu naroda, ali radi njegovog stvaranja. A postići se to može samo ovako: postati tuđ sebi, svome jeziku i svojoj zemlji.

Decembar 2006.

*(Sa ruskog prevela **Mirjana Petrović**)*

¹ Лејдерман Ј. О., *Новое литературное обозрение*, 2004, str. 329-330.